

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ВИКЛАДАННЯ ПРЕДМЕТІВ МОВНО-ЛІТЕРАТУРНОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ (УКРАЇНСЬКА МОВА, УКРАЇНСЬКА ЛІТЕРАТУРА) У ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ У 2025/2026 Н.Р.

Вивчення української мови та літератури в сучасних умовах є не лише навчальною потребою, а й потужним чинником національної ідентичності. У часи війни та глобалізації мова стає духовним щитом, який об'єднує українців, зберігає культурну спадщину та гідність народу. Література формує критичне мислення, вчить співпереживати, пізнавати глибини людської душі через художнє слово. Саме через мову ми передаємо досвід поколінь, історичну пам'ять, ідеали свободи та правди. Знання української мови – це ознака свідомого громадянина, а любов до рідного слова – шлях до сильної та незалежної України.

Базова середня освіта в Україні має на меті не лише передачу знань, а й розвиток у кожному учневі його природних здібностей, зацікавлень, талантів, формування ключових компетентностей, необхідних для активного громадянського життя, самореалізації, свідомого вибору подальшої освітньої чи професійної траєкторії. Одним із пріоритетів є виховання свідомої, відповідальної особистості, яка шанобливо ставиться до родини, суспільства, довкілля, традицій, історії та культури українського народу.

В умовах воєнного стану особливо важливо зміцнювати освітній фронт, надаючи учням не лише знання, а й віру в майбутнє, здатність критично мислити, адаптуватися до змін, відповідально навчатися. Саме тому українська школа має бути не лише джерелом інформації, а передусім середовищем для глибокого осмислення, осучаснення та свідомого засвоєння знань.

Варто пам'ятати: учень – це здобувач освіти. Освіту не можна просто отримати або відбутися – її потрібно здобувати через постійну працю над собою. Опанування мови як навчального предмета вимагає щоденної практики, розуміння контексту, самостійного аналізу прочитаного й почутого, глибокого залучення у процес.

У цьому контексті навчальний підручник є важливим інструментом здобуття знань. Його зміст слід активно опрацьовувати, бо саме в ньому зосереджені матеріали, що відповідають освітньому стандарту. Варто пам'ятати, що держава інвестує значні ресурси в забезпечення учнів сучасними підручниками, тому цей ресурс потрібно використовувати максимально ефективно.

Методичні рекомендації, які подаються нижче, покликані підтримати вчителів української мови та літератури в плануванні, організації та реалізації освітнього процесу у 2025/2026 навчальному році з урахуванням сучасних викликів, нормативної бази, дидактичних підходів і компетентнісного потенціалу предметів мовно-літературної галузі.

Освітній процес з української мови та української літератури в закладах загальної середньої освіти у 2025/2026 навчальному році організовується відповідно до чинного законодавства України, зокрема:

- законів України «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту», «Про забезпе-

чення функціонування української мови як державної», а також Закону №7325 від 28.04.2022 «Про внесення змін до деяких законів України в сфері освіти щодо врегулювання окремих питань освітньої діяльності в умовах воєнного стану» [1-4];

- указу Президента України від 16.03.2022 №143 «Про загальнонаціональну хвилину мовчання за загиблими внаслідок збройної агресії російської федерації проти України» [5];

- розпорядження КМУ від 14.12.2016 №988-р «Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року» [6];

- Санітарного регламенту для закладів загальної середньої освіти, затвердженого наказом МОЗ України від 25.09.2020 №2205 [7].

Освітній процес реалізується відповідно до Державних стандартів повної загальної середньої освіти:

- у 5-8 класах – згідно з Державним стандартом базової середньої освіти (постанова КМУ від 30.09.2020 №898) [8];

- у 9 класах – за Державним стандартом базової та повної загальної середньої освіти (постанова КМУ від 23.11.2011 №1392) [9];

- у 10-11/12 класах – відповідно до того ж стандарту (постанова КМУ від 23.11.2011 №1392) [9].

Програми для вивчення української мови та української літератури у 2025/2026 н.р.:

- 5-6 класи – модельні навчальні програми, рекомендовані наказом МОН від 12.07.2021 №795 (із подальшими змінами, зокрема наказами від 10.08.2021 №898, від 29.09.2021 №1031, від 13.12.2021 №1358, від 02.02.2022 №96, від 09.02.2022 №143, від 11.04.2022 №324);

- 7-8 класи – модельні навчальні програми, затверджені наказом МОН від 24.07.2023 №883;

- 9 класи – за чинною навчальною програмою зі змінами (наказ МОН від 07.06.2017 №804);

- 10-11/12 класи – за програмами рівня стандарту та профільного рівня (наказ МОН від 23.10.2017 №1407).

Зауважуємо, що при плануванні роботи в 10-11/12 класах необхідно керуватися наказом МОН України від 20.06.2025 №890 «Про внесення змін до типової освітньої програми закладів загальної середньої освіти III ступеня» [14].

Актуальні модельні навчальні програми доступні на офіційному сайті МОН [10].

Важливою залишається робота з електронними варіантами навчально-методичних посібників та підручників, що розміщені на сайті Інституту модернізації змісту освіти на сторінці електронної бібліотеки [11].

Оцінювання результатів навчання з української мови та української літератури, інтегрованих курсів має спиратися на:

- Державний стандарт базової середньої освіти (НУШ);
- Типові освітні програми МОН України;
- методичні рекомендації МОН України щодо оцінювання;
- компетентнісний підхід та принципи формуального і підсумкового оцінювання.

Метою оцінювання є визначення рівня сформованості мовленнєвої, читацької, естетичної та загальнокультурної компетентностей учнів [15].

Надолуження освітніх втрат як стратегічне завдання сучасної школи

У 2025/2026 навчальному році пріоритетним завданням учителя-філолога залишається забезпечення повноцінного засвоєння навчального матеріалу учнями в умовах, що продовжують змінюватися через зовнішні виклики: війну, тимчасове переміщення учнів, нестабільну інфраструктуру. Як наслідок, продовжується процес коригуючого навчання, спрямованого

на поступове відновлення освітніх досягнень та компенсацію втрат, що утворилися за попередні роки.

Повноцінне засвоєння знань, умінь і навичок є неможливим без їхнього системного повторення, актуалізації та закріплення. Тому на початку навчального року доцільно передбачити період адаптаційно-діагностичного навчання, протягом якого вчитель має змогу визначити рівень залишкових знань, зокрема шляхом проведення діагностичних робіт, усних співбесід або анкетування учнів 5-11 класів.

Варто наголосити: мета таких діагностичних заходів – не оцінювання, а виявлення реального рівня засвоєння навчального матеріалу та прогалин. Оцінки за ці види роботи не мають заноситися до класного журналу. Вони є інструментом для планування подальшої освітньої траєкторії: як індивідуальної, так і колективної.

За результатами діагностування вчитель самостійно визначає обсяг і тривалість коригуючого навчання з урахуванням як специфіки класу, так і досвіду попередніх років (зокрема дистанційного навчання). Така адаптивна стратегія дозволяє не лише «підтягнути» слабкі ланки в засвоєнні, а й формувати навички самостійної роботи з інформацією.

У цьому контексті особливого значення набуває педагогічна діагностика – процес науково обґрунтованого спостереження, аналізу та прогнозування результатів навчання. Найпомітнішою українською дослідницею у сфері педагогічної діагностики є [Тетяна Антонівна Слюсар](#) [12].

Системне, вчасне і гнучке [педагогічне діагностування](#) має стати невід'ємною частиною освітнього процесу, оскільки боротьба за знання – це невід'ємна складова боротьби за майбутнє нашої держави.

У сучасному світі, що стрімко змінюється, роль учителя української мови та літератури є надзвичайно відповідальною і важливою. Саме цей педагог формує не лише мовну компетентність учнів, а й їхню культурну ідентичність, патріотизм, здатність критично мислити й розуміти глибини національної спадщини.

Для ефективного виконання цих завдань вчителю необхідно постійно працювати над власним саморозвитком і професійним зростанням. Саморозвиток відкриває нові горизонти: удосконалення методик викладання, знайомство з сучасними освітніми технологіями, глибше опанування літературних течій і мовних норм. Це дозволяє бути не просто передавачем знань, а справжнім наставником, який надихає учнів любити рідну мову та літературу, розуміти їхню важливість у житті.

Професійне зростання – це ключ до збереження актуальності та компетентності вчителя. Участь у тренінгах, семінарах, наукових конференціях, читання професійної літератури сприяє не тільки оновленню знань, а й розвитку творчого підходу до навчання. Учителю, який постійно вчиться сам, демонструє учням важливість безперервного розвитку, ставить приклад для наслідування.

Отже, саморозвиток і професійне зростання – це не лише особистий вибір учителя, а й необхідна умова якісної освіти, виховання свідомої, освіченої та патріотично налаштованої молоді, здатної гідно представляти українську культуру у світі. Надійним партнером у наданні послуг учителям української мови та української літератури щодо професійного зростання є Комунальний заклад «Інститут післядипломної педагогічної освіти Чернівецької області» [13].

Роль супервізії для вчителя: підтримка, розвиток, рефлексія тощо

Супервізія – це форма професійної підтримки педагога, що передбачає регулярне обговорення викликів, ситуацій та питань, пов'язаних із освітнім процесом, у співпраці з досвідченим колегою або групою колег. У контексті освіти вона виконує надзвичайно важливу функцію – забезпечує простір для професійного зростання, емоційної стабільності та розвитку рефлексії.

Супервізія – це неформальна, довірлива і рівноправна взаємодія. Її впровадження в педагогічну культуру сприяє створенню атмосфери підтримки, підвищує професіоналізм і допомагає формувати внутрішню стійкість учителя як фахівця і як особистості.

Радимо переглянути [рекомендації](#) щодо умов проведення супервізії для вчителів української мови та літератури, які допоможуть зробити цей процес ефективним, підтримувальним і професійно розвивальним.

За умови дотримання академічної доброчесності ефективним партнером у навчанні може стати ChatGPT, допомагаючи учням і вчителям шукати інформацію, пояснювати складні теми простими словами та створювати навчальні матеріали. Його можна використовувати для генерування ідей, написання творів, аналізу текстів або підготовки до контрольних робіт. Штучний інтелект доступний у будь-який час, що дозволяє отримувати допомогу саме тоді, коли вона потрібна. Для філологів ChatGPT – це зручний інструмент для планування уроків, формування тестів і пошуку інтерактивних методик. У поєднанні з критичним мисленням і педагогічною майстерністю він стане для вас сучасним помічником у розвитку освіти, однак головну педагогічну функцію виконує саме вчитель. Важливо інтегрувати сучасні технології в навчання з користю та без втрати якості освіти [16].

Нормативно-правові документи, які рекомендуємо для ознайомлення та використання у 2025/2026 навчальному році

- Наказ Міністерства освіти і науки України від 15.05.2023 №563 [«Про затвердження методичних рекомендацій щодо окремих питань здобуття освіти в закладах загальної середньої освіти в умовах воєнного стану в Україні»](#).

- Наказ Міністерства освіти і науки України від 8 серпня 2022 року №707 [«Про затвердження Інструкції з ведення ділової документації у закладах загальної середньої освіти в електронній формі»](#).

- Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 1 серпня 2022 року №1371 [«Про затвердження змін до деяких наказів Міністерства охорони здоров'я України»](#) (щодо тривалості онлайн-уроків для школярів).

- [Перелік рекомендованої МОН початкової літератури на 2024/2025 навчальний рік](#).

- Лист Державної служби України з надзвичайних ситуацій №03-1870/162-2 від 14.06.2022 [«Про організацію укриття працівників та дітей у закладах освіти»](#).

- Наказ МОН від 01.04.2022 №289 [«Про затвердження методичних рекомендацій щодо оцінювання навчальних досягнень учнів 5-6 класів, які здобувають освіту відповідно до нового Державного стандарту базової середньої освіти»](#).

- Наказ МОЗ №2205 від 25.09.2020 [«Про затвердження Санітарного регламенту для закладів загальної середньої освіти»](#).

- Наказ МОН від 8 вересня 2020 року №1115 (zareestrovaniy u Ministerstvi yustitsii 28 veresnia 2020 roku za №941/35224) [«Деякі питання організації дистанційного навчання»](#).

- [Положення про сертифікацію педагогічних працівників](#) (зі змінами від 24.12.2019).

- [Інструкція з діловодства у закладах загальної середньої освіти](#).

Для практичного застосування філологам рекомендуємо:

- упорядкований [каталог рекомендованих джерел](#) за компетентностями та напрямками підвищення кваліфікації, розміщений на сайті КЗ «ІППОЧО», у т.ч. опрацювання джерел для формування предметно-методичної компетентності з мовно-літературної освітньої галузі;

- [Нова українська школа: путівник для вчителя 5-6 класів](#);

- [модельні навчальні програми](#);

- [презентації модельних навчальних програм](#) для 7 класів закладів загальної середньої освіти;

- навчально-методична скарбниця НУШ [5-6 класи, 7 класи](#).
- стаття [«5 причин впровадження в освіту соціально-емоційного навчання»](#) (тут ви знайдете п'ять унікальних аспектів, що підкреслюють важливість соціально-емоційного навчання та шляхи його впровадження в освітній процес, адже події сьогодення вимагають від нас якнайшвидшого впровадження в освіту ефективних підходів, які підтримують учнів не лише у навчанні, а й на емоційному рівні);
- інформаційно-методичний збірник [«Методичні рекомендації щодо організації освітнього процесу та викладання навчальних предметів у закладах освіти Чернівецької області у 2024/2025 н.р.»](#).
- **фахові журнали (друковані та електронні):**
 - «Українська мова і література в школі» (видавництво «Педагогічна преса»): містить методичні розробки уроків, аналіз творів, дидактичні матеріали, новітні методики викладання; має тематичні номери, присвячені ЗНО/НМТ, сучасним письменникам, мовознавству;
 - «Дивослово» (Національна академія педагогічних наук України): один із найавторитетніших науково-методичних журналів; розглядає актуальні питання лінгводидактики, літературознавства, інновацій у навчанні;
 - «Зарубіжна література в школах України» (видавництво «Шкільний світ»): корисний при інтеграції української літератури із зарубіжною, особливо в рамках НУШ; містить цікаві матеріали для порівняльного аналізу творів.
 - «Методист» (видавництво «Шкільний світ»): дає методичні рекомендації, інноваційні прийоми, тематичне планування; є випуски, присвячені саме вчителям-словесникам;
 - «Основа. Українська мова та література»: практико орієнтований журнал із готовими конспектами, тестами, вправами; добре підходить для молодих учителів і тих, хто шукає сучасні формати подачі матеріалу.
- **методичні посібники та серії:**
 - серія «Нова українська школа» (НУШ) (упорядники: О. Заболотний, Л. Заболотна, Т. Яценко та ін.): навчально-методичні матеріали для 5-6 класів (2022+), і далі для 7-8 класів (2024-2025); містить детальні конспекти, інтегровані завдання, міжпредметні зв'язки;
 - посібники видавництва «Ранок» (наприклад, «Українська література: календарно-тематичне планування + розробки уроків» для кожного класу): містять тестові завдання, інфографіку, завдання для НМТ;
 - посібники «Підручники і посібники» (Тернопіль): серії з підготовки до НМТ/ЗНО: «Українська мова та література. Комплексне видання», «30 тренувальних варіантів НМТ»; автори: О. Авраменко, А. Коваль, Т. Білоус.
 - інтерактивні посібники та зошити для роботи в класі: збірники вправ і диктантів для НУШ, наприклад: «Українська мова. Зошит для формувального оцінювання», інтегровані проекти тощо;
 - видання Інституту модернізації змісту освіти, зокрема, методичні рекомендації щодо викладання в новому навчальному році (щорічно публікуються в липні-серпні);
- **онлайн-платформи та електронні ресурси (безкоштовні або за підпискою):**
 - електронна бібліотека НЦ «Мала академія наук» – науково-популярні та методичні матеріали;
 - «Всеосвіта», «На Урок», «Освіта.ua» – вебіари, тести, дидактичні матеріали для вчителів-словесників;
 - EdEra, Prometheus – курси з розвитку фахової майстерності (наприклад, «Критичне мислення в освіті»).

Список використаних джерел та літератури

1. Закон України «Про освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145->

[19#Text](#) (дата звернення: 15.06.2025).

2. Закон України «Про повну загальну середню освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text> (дата звернення: 15.06.2025).

3. Закон України «Про внесення змін до деяких законів України в сфері освіти щодо врегулювання окремих питань освітньої діяльності в умовах воєнного стану» №7325 від 28.04.2022. URL: <https://www.rada.gov.ua/news/razom/224257.html> (дата звернення: 15.06.2025).

4. Закон України «Про забезпечення функціонування української мови як державної». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19#Text> (дата звернення: 15.06.2025).

5. Указ Президента України від 16 березня 2022 року №143 «Про загальнонаціональну хвилину мовчання за загиблими внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/143/2022#Text> (дата звернення: 15.06.2025).

6. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 14 грудня 2016 р. №988-р «Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/988-2016-%D1%80#Text> (дата звернення: 15.06.2025).

7. Санітарний регламент для закладів загальної середньої освіти, затверджений наказом Міністерства охорони здоров'я України від 25.09.2020 №2205, зареєстрований в Міністерстві юстиції України 10 листопада 2020 р. за №1111/35394. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1111-20#Text> (дата звернення: 15.06.2025).

8. Державний стандарт базової середньої освіти, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 30.09.2020 р. №898. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/898-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення: 15.06.2025).

9. Державний стандарт базової та повної загальної середньої освіти, затверджений постановою КМУ від 23 листопада 2011 року №1392. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1392-2011-%D0%BF#Text> (дата звернення: 15.06.2025).

10. Навчальні програми. Сайт Міністерства освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/osvita-2/zagalna-serednya-osvita/osvitni-programi> (дата звернення: 15.06.2025).

11. Електронні версії підручників. Сайт Інституту модернізації змісту освіти. URL: <https://imzo.gov.ua/pidruchniki/elektronni-versiyi-pidruchnikiv/> (дата звернення: 15.06.2025).

12. Слюсар Т. А. (2017). Педагогічна діагностика професійної компетентності як спосіб прогнозування та коригування процесу навчання.

13. Сайт КЗ «ІППОЧО». URL: <https://ippobuk.cv.ua/> (дата звернення: 15.06.2025).

14. Наказ МОН України від 20.06.2025 №890 «Про внесення змін до типової освітньої програми закладів загальної середньої освіти III ступеня».

15. Наказ Міністерства освіти і науки України від 02.08.2024 №1093 «Про затвердження рекомендацій щодо оцінювання результатів навчання».

16. Грищенко М. (2024). ChatGPT для вчителя: як ефективно використовувати ШІ в освіті.